

A bemutatkozó fülszövegben olvashatjuk, hogy a költőnek van egy lánya, Zsófi, aki szintén szereti az állatokat. *A legfinomabb ecset* című ciklusban vele való kapcsolatának szép mozzanataiból látható néhány ecsetvonás. „Megpróbálni hasonlítani ahhoz a képhez, / Amit a legfinomabb ecset, // Lányom szempillája fest rólam” (*A legfinomabb ecset*). Mi is közelebb lépünk, velük kémleljük az állatokat. „Lányom kezének fehér / Bölcsőjében apró ebihal — / Mint egy fekete, kopoltyús / Vízcsepp, és olyan sebezhető is, // Bőre mintha csak a víz / Felületi feszültsége lenne” (*Ebihal*).

Az emlékekkel keresztezett kanári a kötet harmadik ciklusa. Itt a költő állatok ihlette gyermekkori emlékei következnek, jól kapcsolódva az előző ciklushoz. „...az ebihalak pipáló szájai. // Ők nyelték el a gyerekkorom” (*Csillagok, fekete lyukak*).

Sólyomregény a negyedik ciklus, amely tizenhét verset tartalmaz. A verscímek főszereplője és összekapcsolója a sólyom, mindegyik címen átrepül, hiszen „A sólyom maga is szél”. A fizikai törvényeket itt is megfordítja a szerző, a *Sólyom vadászik* című versében például „A föld fölemelkedik hozzá, / Karmai közé nyomja az ürge gerincét, / Aztán visszahúzódik”.

A végtelenben az ötödik rész. Mindenki ismeri az érzést, hogy mennyire más úgy élni, amikor szerelmes az ember. Mindennek összefüggő értelme lesz. A szerelmes ciklus a kötetben szorosan érinti a végtelenbe áthajolt véges-létező élményét, ami csak egy laza karnyújtásnyira van tőle. Ölelésnyire. Olyan hangulatú világba kerülünk, ahol a miniatűrben az úr él, a mikroszkopikus űrméretű lesz a szerelmes szemében, mint *A harmadik időszámítás* című versben: „A mi időnk gyorsabban telik és lassabban, // Mintha egy óriási homokóra / Mérné, amiben porszemek helyett / Bolygók vannak, és ha egy örökévalóság / Alatt leperog, újra meg lehet fordítani, / Minden kezdődne előről.” A versek tematikájában újdonságként szerepelnek a keresztény utalások (*Máté, Márk és Lukács* című verse például), de itt is keverednek a fantasy és a mesevilág motívumaival. Üdítő ezeket a verseket olvasni, mert izgalmas referenciapontokra cseréljük az elkoptatott kérdéseket is. Az igen vagy nem, a jóban és rosszban helyett azt olvashatjuk: „Éles fogú villámok között? / Sóval a szemben és a szájban? / Dagályban és apályban? / Cápák és csillagok között” (*Tücsökciripelésig*). Az összetartozás képeit élvezhetjük ebben a ciklusban: „Láthatatlan szálain kívül, amik úgy kötnek / Össze veled, ahogy az esőcseppek // Sűrűs öltései az eget a földdel” (*Szerelmes vers*).

Esumi és Asao a hatodik rész, a cím mellett a műfaj-meghatározás: modern nő-dráma imitáció. A kötet végéhez illesztett gyönyörű dráma nem nem-drámát jelent. Ízelítőül: a japán nő kifejezés ügyességet, képességet jelent. A dráma főszereplői lehetnek istenek, harcos szellemek, női szellemek, őrült nők, élő férfiak és nők, esetleg túlvilági lények. Asao gyűrűket lát a tóban, amelyek az esőcseppekből születnek. Esumi uj-jára húzza az esőcseppcsűrűt, amivel eljegyzi őt. Sőt árnyékot is cserélnek, mi több, szívet is. „(Szívet cserélnek, meglepődve néznek egymásra.) Esumi: Nem is tudtam, hogy így szeretsz. Asao: Nem is tudtam, hogy így szeretsz.” Acsai úgy lebegtetni a képzeletünket, ahogyan a szél a szirmokat. Nemcsak történetet, hangulatot és élményt, de tágas teret és levegőt is ad hozzá. A Ziggurat Project által, Kalmár Ákos rendezésében elkészült a darab színpadi változata: az ESUMI ÉS ASAO, az RS9 Színház Off-fesztiválján pedig fődíjat kapott ez év májusában. Hangulatában és formájában is szervesen illeszkedik a kötethez, és szép lezárást ad neki.

A madarak a levegőben repülnek, és ez a légiesség, levegősség a lapokról is átjön. Egy mindenséggel mért földi léptékkal találkozunk a könyvben, ahol a kötet minden lapja egy szárnycsapás, a szellem madarainak szárnyuhanása, amin keresztül megérint minket Acsai Roland költészete. (*L'Harmattan*, Budapest, 2017)

PAPP EMESE

BOGDÁN JÓZSEF: A SZAVAK NÉHA KÖVEK

Bogdán József pap-költő alanyi hangnemben megszólaló, és egyben sokszor primer témákat is felvonultató versei egyfajta belső önterápiás munka szöveglenyomataiként olvashatók. Annak ellenére is, hogy élményhátterük érezhetően nem teljesen homogén, azaz a versek és a megélt élet között különböző távolságokat vélhetünk fölfedezni. A szerző több forrásból meríti költői anyagát; szövegeihez, mint a versekben megnyilvánuló lírai én vallomások direktsége is mutatja, igen sokszor személyes emlékei szolgálnak kiindulópontul, vagy épp közvetlen környezetének mindennapi történései és figurái, de van, hogy a huszadik századi történelmi múlt egy-egy szomorú mozzanatát választja verstémául. Szövegtípusok tekintetében viszonylag széles a paletta, a rusztikus rímelésű, ütemhangsúlyos, népies hangvételű daraboktól prózaversszerű „lírai jegyzeteken” át egészen az aforisztikus tartalmakat hordozó kisformákig, például a hai-kuig terjed.

A szövegek visszatérő helyszíne a kötet alcímébe (*Fehértemplomi képeslapok*) és az egyes verscímekbe is igen gyakran beemelt Fehértemplom. Nem véletlenül, hiszen ez a település a papköltő szolgálati helye: a helyi viszonyok, az intim falusi közeg, a plébániához tartozó emberek és a hozzájuk kapcsolódó emlékek így érthető módon képezik a kötet egyik tematikai alapját, de a versekben feldolgozott személyes életanyag egy része is e térhez kötődik. Fehértemplom és környéke Bogdán számára a peremlét, a nyelvi elszigeteltség tapasztalatainak, nemritkán saját és mások szenvedésének helyszíne.

A személyes élményekből származó versek egyik alapforrása maga a hányattatásokkal teli gyermekkor: a szülők elvesztése, majd a nevelőszülőknél átélt megpróbáltatások, sérelmek, melyek traumatikus nyomokat hagytak. Fontos mozzanat ugyanakkor a múlt felé mutató megbocsátás, amiről a *Nevelőanyám megszépülése* című vers tanúskodik. Bogdán ugyanakkor folytonosan figyelemmel tartja környezetét, ami választott élethivatásából is következik. Hívei mindennapi életére kivételes rálátása nyílik, hiszen a pápi munka mindennapjaihoz, a misézésen, temetéseken, azaz a közösséggel való szertartásos érintkezésen túl hozzátartozik a hívekkel való mindennapi kapcsolattartás is. Ezen tapasztalatokat őrző versei nem ritkán egy-egy jól megragadható tulajdonsággal vagy múltbeli mozzanattal jellemzik a megverselt alakját.

A megélt tapasztalati anyagon túllépve, a kötet történelmi tematikájú versei olyan, egész közösségeket megrázó sorstragédiákat dolgoznak fel, melyek a háborúval és annak következményeivel állnak összefüggésben. Bogdán tehát nemcsak a személyes megrázkódtatások, hanem az empatikus működés által személyessé vált történelmi traumák feldolgozására is kísérletet tesz. Gyakran választott témája például a cigány és zsidó holokauszt, a faji-származási alapon véghezvitt népiirtások. A zsidóság veszteségei felé megnyilatkozó empátia megnyilvánulása például az alternatív árnyékvilágot megrajzoló *Földalatti repülőter*. A békésebb, kiegyensúlyozottabb versek témája ezzel szemben nemritkán maga a tájban, a természet látványának szépségében való megnyugvás.

Nagyobb csoportot, mondhatni tömböt alkotnak a kötetben az identitás belső történéseihez kapcsolódó versek, melyek pozitív és negatív formában egyaránt megnyilvánulnak. Egyrészt az identitás egyfajta válságtapasztalata hagyta rajta a nyomát az öregedést tematizáló szövegeken. Nem véletlenül, hiszen a hatvanéves kor szimbolikus határ az emberi életben; Bogdán számára az élet utolsó szakaszának kezdetét jel-

képezi. A szerző hatvanadik születésnapjának közeledte hatására születtek a létösszegzést, számvetést tematizáló versek, mint például az *Egyedül* vagy *Az ember ha...* címűek. Másrészt azonban nemcsak az élet mulandóságának tapasztalatával találkozhatunk Bogdán kötetében, hanem az önazonosság egyfajta kiteljesedésével is: a kerek évforduló közeledte mellett legalább olyan fontos a szerző származásának kései — de még nem túl kései — fölállalása: a cigány származás, az élő és holt családtagok megverselése fontos identifikációs kérdés a költői énnel gyakorlatilag sokszor egybeeső lírai alany számára. E témakörnek a szerző külön ciklust szentel, melynek első, deklaratív kezdődarabja az öndefinitív *Titkoltam* című vers. A felütésből egyszerre cseng ki a megbánás és az önazonosság meglelése, de azért a halál közeledtének keserű érzete is: „Eddig titkoltam cigányságomat, / mint egy bebugyolált, gennyes lábfejet, / most meg mint-ha kérkednék veled, hogy / megsimogassanak, mielőtt végleg elmegyek.” (*Forum*, Újvidék, 2016)

TANOS MÁRTON

HAMVAS BÉLA: NEHÉZ NEM SZATÍRÁT ÍRNI

A *Nehéz nem szatírárt írni* című kötet (2016) megjelenésével ismét csökkent a Hamvas-életmű kiadatlan műveinek száma. A szatíragyűjtemény hét írást foglal magába, ezek 1929–31 között születtek, s kiegészülnek két, 1930–57 közötti költeménnyel. A kötetet Palkovics Tibor írása zárja, aki megjegyzi, hogy „a hét írás együttesen olyan utat jár be, amely analogikusan az életmű egészében az ember [önmagához vezető útjának] képét anticipálja”. (489–90.) Írásomban ettől a kronológiától eltérően, a művek sorrendjét saját interpretációmhoz igazítom.

A Hamvas által Juvenalis szatíráinak első könyvéből kölcsönzött „aforizma” — *Difficile est saturam non scribere*, azaz nehéz szatírárt nem írni — tanúsága szerint az emberélet értelmezése a gondolkodó és író ember tollát a keserű és fanyar humor világába vezeti. Hamvas megveti lábát ezen iróniával átítatott föld talaján, s olyan képet tár az olvasó elé, amelynek intellektuális szemlélete nem teszi idegenné az írottakat a Hamvas műveinek világában kevésbé avatottak szemében sem. Ugyan *A magyar Hüperión* (1936) hasábjain az író maga is megvallja, hogy a gyűjteményben szereplő néhány mű, többek között *A káposztáskert* című novellája nem egyéb, mint házasságának szimbolikája. A magánéleti szál is páratlanul jól tükrözi azt az alapvető emberi lét-helyzetet, amelyben a groteszk mintegy termé-